

מגד

ירחחים

232

חשוון תשע"ט

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

חטא האדם קלוקל בכללו את מוסרו עד שמלאה הארץ חמס, השחית את דרכו, הרע את יצר מחשבות לבו. העולם מתקומם עליו, יורד מבול ומוחה את היקום כולו. אורות הקדש ג' עמ' ס"ו.

מתנה שהאדם קיבל מה' ובה הוא צריך להשתמש ביראת שמיים.

המוסר הטבעי קודם ליראת שמים, "דרך ארץ קדמה לתורה" ורק לעיתים ב"הוראת שעה" נדחה המוסר הטבעי מפני יראת שמים: "המוסר הטבעי הוא בְּחִינַת הַשְּׂרָשׁ הַקּוֹדֶמֶת אֶל הַיְרָאָה וְכָל עֲנֻפֵיהָ. וְהַכֹּלֵל הַזֶּה הוּא נוֹהֵג בְּאֶדְם הַפְּרָטִי, וְכֵן הוּא גַם כֵּן נוֹהֵג בְּכֻלּוֹת הָאָמָה וּבְכָל הָאֲנוּשִׁיּוֹת. וְאִם יֵשׁ הַכֶּרֶחַ לְפַעֲמִים לְהֵבִיא אֶת שְׂפַעַת הַתּוֹרָה בְּלֹא הַהִקְדָּמָה שֶׁל הַשְּׂרָשׁוֹתוֹ שֶׁל הַמוֹסֵר הַטְּבִעִי בְּטִהְרָתוֹ, זֶהוּ דֶרֶךְ שֶׁל הוֹרָאת שְׂעָה, וְהַחִיִּים מְכַרְחִים לְהִיּוֹת מְסַבְּבִים שֶׁיִּשְׁוֹב הַמְהַלֵּךְ לְסִדְרוֹ הָאֵיתָן: הַקְדָּמָתוֹ שֶׁל הַמוֹסֵר הַטְּבִעִי בְּכָל שְׁלֵמוֹתוֹ, כְּדִי לְבַנּוֹת עַל מַצְעוֹ אֶת הַטְּרַקְלִין שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַיְרָאָה הַעֲלִיּוֹנָה" (אורות התורה פי"ב ב').

הרב ראה את עזיבת מצוות ה' כנסיגה מהמוסר הטבעי. עזיבת הדת מהווה מרד בה' הנותן לנו חיים בחסדו, ולכן מדובר על פגם בהופעת המוסר הטבעי. ניתוח עמוק זה מהווה מקור לאופטימיות שהתשובה בוא תבוא, שהרי יגיע יום והטבע ישוב להופיע: "הפגמים המוסריים שהשורש שלהם הוא הנטיה מהמוסר הטבעי, הינם גומרים את פעולתם ע"י נטייה מהמוסר האלהי של נסיגה מהדת. העזיבה והמרידה נגד מצוות ה', היא ירידה מוסרית נוראה, אינה באה לאדם כי אם ע"י שיקוע נורא בגסות החיים החומריים. יש אפשרות שאיזה משך זמן יסתבר דור, בכללו או בחלקו, במדינות ובמחוזות, בסבך עיוורון מוסרי כזה, עד שלא יחוש כלל את הירידה המוסרית שיש בעזיבת חקי ד'... התשובה היא תמיד מוכרחת לבא ולהתגלות, כי המחלה של שכחת העולם האלהי לא תוכל לקחת מעמד איתן בטבע האדם, דמיונה כמעין נרפש וחוזר לצלילותו" (אורות התשובה ו' ד').

פרשת נח קודמת לפרשת לך-לך, המוסר הטבעי בהווייה ואמור להתגלות במין האנושי נעדר מדור המבול, ולכן העולם חרב. נוח היה היחיד שהיה צדיק תמים, איש מוסרי. אחרי המבול נוח ממשיך את הקיום האנושי, אבל המוסריות מדשדשת. הופעתו של אברהם אבינו צריכה להוסיף את יראת השמיים על גבי המוסר הטבעי כדי שהעולם יוכל להמשיך להתקיים. מאברהם מתחילות אלפיים שנות תורה (ע"ט). המשתלבת עם יראת שמים ומבטיחה צעידה של העולם בהנהגת עם ישראל לגאולה השלמה.

הרב בניהו ברונר

ראש בית מדרש במכללה האקדמית צפת

בי"ז במרחשוון החל המבול על הארץ כמתואר בפרשת נח. הרב מסביר שהמוסר טבוע בשורשי הבריאה, וכיוון שהאדם השחית את דרכו: "העולם מתקומם עליו". מקובל לחשוב שהמבול הגיע כעונש מה' על חטאי האנושות, הרב מחדש שהעונש הגיע כחלק מהחוקיות הטבועה בעולם מאז בריאתו, כמו שיש חוקי טבע פיזיקליים כך יש חוקי טבע רוחניים, שאינם מאפשרים לעולם להמשיך להתקיים כשהוא מתדרדר מבחינה מוסרית. סוד זה מבואר בתורה במעשה המבול, והוא החידוש שעם ישראל מנחיל לעולם: "תורת ישראל מבארת, איך קיום העולם והמוסר האנושי הם תלויים זה בזה, וממילא מובן, ששכלול העולם בשכלול המוסר גם הוא קשור קשר של קיימא, זאת היא עיקר דעת אלהים הישראלית" (שם). בעולם רווחת הדעה שהאדם הוא חלק מהטבע, מושפע ולא משפיע, תורת ישראל שוללת גישה זו, ומחדשת שלאדם השפעה מכרעת על העולם: "ההתגלות על דבר גודל ערכו של האדם, על השפעתו הגדולה בשפעת החיים שלו, בגודל רוחו, ברצונו והופעת שכלו על ההווייה, על כל היש, זאת היא חטיבה מיוחדת לישראל. רחוק רחוק מאד הוא העולם כולו מהכרה זו. הכל חושבים, שהאדם ביחס להמציאות הוא רק פסיבי, מושפע ולא משפיע. אבל הקטנה זו אין לה כל ערך באמת" (שם).

הרב בכתביו חוזר פעמים רבות על כך שלאדם יש מוסר טבעי, שטבע בו הבורא מראשית יצירתו, ועל גביו ניתן לבנות קומות מוסריות גבוהות יותר. המוסר הטבעי צריך להופיע אצל האדם עם תכונת יראת שמים, היכולה להבטיח את הופעת המוסר במבחינה הזמן: "דבר מוכרח הוא שיסגל האדם לעצמו את המוסר הטבעי הפשוט, בכל רחבו ועמוקו, ואת יראת ד', ותמצית הטהור של האמונה הפשוטה, וכל מידותיה ברוחב ובעומק, ועל גבי שתי הסגולות הללו יבנה את כל מעלות רוחו העליונות" (אורות הקודש ח"ג עמ' כ"ז).

הרב הכיר תופעה הקיימת בעולם שיראת שמים אינה משתלבת עם מוסר טבעי ואפילו במקרים קיצוניים פוגעת במוסר הטבעי, הרב קובע שיראת שמים כזו היא יראה פסולה: "אסור ליראת שמים שתדחק את המוסר הטבעי של האדם, כי אז אינה עוד יראת שמים טהורה. סימן ליראת שמים טהורה הוא כשהמוסר הטבעי, הנטוע בטבע הישר של האדם, הולך ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדיה. אבל אם תצויר יראת שמים בתכונה כזאת שבלא השפעתה על החיים היו החיים יותר נוטים לפעול טוב, ולהוציא אל הפועל דברים מועילים לפרט ולכלל, ועל פי השפעתה מתמעט כוח הפועל ההוא, יראת שמים כזאת היא יראה פסולה" (שם). לא ייתכן שיראת ה' תתנגש עם המוסר שנטבע באדם על ידי ה'. המוסר הטבעי

כל המאריך באחד

מי ראוי לאריכות ימים? מי שיש מטרה ברורה ומשמעותית בחייו שלהגשמתה נצרכים ימים רבים. עבורו, נדמים הימים לטיט, ללבנים ולחומרי בנין, אשר ככל שירבו, יגדל הבניין הנבנה, ויתנשא אל על. לעומתו, למי שאין מטרה ברורה בחייו, ימיו נדמים לנקודות רבות מפוזרות מבלי שיהא קשר כלשהו ביניהן. לידו אין הבדל בין עשרות נקודות לבין מאות ואלפים. חוסר הקשר שבין נקודה לנקודה יישמר בין כך ובין כך. אדם שכזה לא ראוי לאריכות ימים שהרי מה לו מעט ימים ומה לו הרבה.

ממשיך הרב קוק ומבאר שזהו העומק הטמון בדברי סומכוס:

והנה פרי האריכות באחד, הוא למען השרש בנפשו, כי מתוך שהשי"ת הוא אחד, שולט בעולמו ביחודו, וכל מה שברא ברא רק לתכלית נשגבה ומיוחדת, ואנו צריכים ללכת בדרכיו, לשום כל חיינו מטרה לתכלית מרוממת. מאריכים לו ימיו ושנותיו, למען יוכל להגדיל פעלים למטרת התכלית המקודשת, שכל שירבה בהצעות תגדל תפארת התכלית.

פעמיים ביום, בזמן קריאת שמע, מקבל היהודי על עצמו עול מלכות שמים. בקריאתה המדוקדקת מזכיר הוא לעצמו שהוא הגיע לזה העולם בכוונת מכוון, ושעליו להתאמץ בכל כוחו, תמיד, להגשים ולבסס את מטרתו ואת תפקידו בעולמו, לאורך ימים ושנים רבים ככל הניתן. האריכות המתבקשת במילה אחד מבטאת

חודש חשוון פותח שגרת ימים ארוכה ומעט 'אפורה'. השמש מסתתרת, העננים ממלאים את מקומה. עלי העצים נושרים לאיטם, מבשרים הם את בוא הסתיו. אין בחודש חשוון חגים מהתורה. גם לא חגים מדרכנו. אווירת חגי תשרי נשארה מאחור, והאור המיוחד של חג חנוכה טרם הפציע.

בתווך עומד בכפיפות קומה, חודש חשוון. לא לחינם לכן מסמל חודש זה את השגרה שמאפיינת את 'אחרי החגים'. יש מי שהשיגרה עלולה לאיים עליו. הרב קוק בדבריו המאירים מלמדנו שיש בה דווקא - קסם מיוחד. נעמוד על כך ברשימה זו.

הגמרא במסכת ברכות מביאה את דברי סומכוס אשר קובע שמי שמאריך במילה 'אחד' שבפסוק הראשון שבקריאת שמע, זוכה לאריכות ימים ובלשונו: "תניא סומכוס אומר המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו" הרב קוק בספרו עין אי"ה למסכת ברכות מסביר בצורה מיוחדת את עומק דברי סומכוס. וכך כותב הרב קוק שם:

אריכות החיים נאותה למי ששם לו בחייו מטרה נשגבה, שכל שיתרבה ערך האמצעיים שמגיעים אותו אל מטרתו תגדל ערך מטרתו. ע"כ צריך שיח' חיים ארוכים כדי שיוכל להרבות בהצעות המגיעות אל התכלית. מה שא"כ מי שאין לו בחייו מטרה, א"כ כל רגע בחייו בודד הוא, ומאחר שהם עוברים, אין הבדל בין רב למעט ואורך או קוצר.

בניין עצמי

מי שאין נפשו
משוטטת במרחבים,
מי שאינו מחפש אמת
וטוב בכל לבבו,
אינו סובל מהריסות
של עולמו הפנימי,
אבל גם לא בונה
שום עולם רוחני משלו.

אדם שנשען
על המסורת והחברה,
ואינו מתעמת
בעצמו עם הדברים,
הוא דומה לאותם שפנים,
שחוסים בצל הסלעים.
אבל אדם גדול,
שחש שנשמה בקרבו,
לא יוכל לחסות כי אם,
מאחורי הבניינים,
שהוא בנה בעצמו,
בתפישת העולם,
שהוא עיצב וגיבש.

(על פי אורות הקודש ב, שיד)

את המגמה ואת התכלית המקודשת - להיות קשור באופן רציף ב'אחד ומיוחד' בבורא עולם. לכן אדם שמאריך ב'אחד' ראוי באמת לאריכות ימים גדולה וזאת על מנת שיוכל לבנות את 'גורד השחקים' עליו הוא עמל בקפידה, ברצף שנותיו.

על פי דברי הרב קוק בביאורו לדברי סומכוס, מתבהרים גם חשיבותם המיוחדת של ימי חודש חשוון. בנין גבוה, איתן ועוצמתי, לא יכול לבנות ולהתבסס רק מהקומות העליונות, מרשימות ככל שיהיו. מפעל חיים משמעותי, לא יכול להגלות ולהתבסס רק מרגעי שיא מיוחדים, נוצצים ככל שיהיו. בנין גבוה מחייב חפירה עמוקה. יסודות חזקים. טיט, לבנים, ברזלים ועוד. רק עת יחברו כל אלו היסודות יחדיו, הבניין יכול לעמוד על תילו ולהנשא למרומי מרומים. הקומות העליונות הנוצצות, נדמים למועדי השנה המיוחדים, והיסודות עצמם נדמים לחודשי השגרה כדוגמת חודש חשוון בו אנו עסוקים.

אריכות החיים נאותה איפוא למי שיודע לנצל בצורה נכונה את המועדים המיוחדים שבשנה ואת רגעי השיא הנעלים שבה, בו בזמן שהוא גם משקיע ועמל בכל כוחו להוציא 'יקר מזולל', ולהשתדל לנצל את חודשי החורף על הצד הטוב ביותר. נראה שזהו אתגר גדול וחשוב, אשר בכוחו ובאמצעותו אפשר בהחלט להפוך את חודש מר - חשון לחודש מתוק במיוחד. שנזכה.

הרב אלי שיינפלד
גבעת זאב

ועדת החקירה לאירועי הכותל

קטעים מתוך עדותו הראשונה של מרן הראי"ה בפני ועדת החקירה בנושא הכותל

הדבר הזה, לכבוד לנו ולשכנינו.

מנהג התקיעה במוצאי יום הכפורים

תקיעת השופר במוצאי יום הכפורים גרמה למתח בין הצדדים ובחקירה נשאל הרב על משמעות התקיעה בסיום יום צום הכפורים:

מרימאן - האם תקיעת השופר היא חלק הכרחי של סיום התפילה?

הרב - בוודאי אין כל ספק בדבר, שתפילת יום הכפורים מסתימת בתקיעת השופר, וכל איש יהודי מרגיש כי הצום והתפילה של היום נגמרת בתקיעה זו.

מרימאן - האם יש דין כתוב שצריך לתקוע בשופר?

הרב - זה נאמר בפרק תרכ"ג של ה'שולחן ערוך'.

מרימאן - האם מותר ליהודי חרד להפסיק את צומו בטרם שמע את תקיעת השופר?

הרב - ה' ישמור! הצום נמשך כרגיל גם לאחר תקיעת השופר, עד לאחר תפילת מעריב. תקיעת השופר נחשבת כחלק בלתי נפרד מתפילת היום. (מתוך כתלנו).

תקע בשופר גדול לחרותנו

ביום הכפורים שלאחר מכן (תרצ"א) יצא הרב משה סגל, מבוגרי בית"ר, להתפלל ברחבת הכותל, בתום התפילה עמד ותקע את תקיעת השופר המסורתית. הוא נתפס ונאסר בידי השוטרים הבריטים שהיו במקום. בראיון שקיים אתו לימים חוקר הישוב דר' יוסף שרביט, סיפר הרב משה סגל:

"נלקחתי לקישלה, בית האסורים שבעיר העתיקה, שוטר ערבי הופקד עלי, כך ישבתי שעות ארוכות ללא אוכל ומשקה לא בא אל פי, אך הייתי מאושר, שהצלחתי לעשות דבר שיש בו משום קידוש ה'.

בחצות הלילה קיבל השוטר הוראה לשחרר אותי. הוא עזבני ללא אומר ודברים ואני שמתי פעמי החוצה. כשיצאתי את שער הקישלה, פגשתי בקבוצת בחורים משיבת 'מרכז הרב'. שאלתי אותם: רבותי! מה מעשיכם כאן בחצות הלילה? והם ספרו לי שמיד לאחר שנתפשתי מהרו בחורי הישיבה אל רבם, הרב הראשי לארץ ישראל וסיפרו לו על מה שאירע לי. הרב היה מאושר לשמוע שתקעו בשופר ליד הכותל. כשספרו לו שנעצרתי נעצב מאוד. הוא לא הפסיק את צומו ולא החל בסעודה, עד שהתקשר טלפונית אל המזכיר הראשי של ממשלת ארץ ישראל, ודרש את שחרורי המידי. הוא החליט שכל עוד לא אשחרר ולא תינתן לי האפשרות לסעוד, לא ישבור גם הוא את צומו. בלית ברירה ומפני כבודו של הרב הראשי, שוחררתי מבית האסורים.

(מלאכים כבני אדם עמ' 182).

ליקוט ועריכה שושנה רייך, בית הרב

ועדת החקירה החלה בפעילותה בשמיעת העדים השונים שייצגו את שני הצדדים. עורכי הדין, סר מרימאן וסיר אירלי, יצגו את הצד היהודי ולהלן שאלותיו של עו"ד מרימאן אל הרב בעניין -

בירור היחס שבין הגאולה הרוחנית שבידי שמים ובין המפעל הציוני.

מרימאן - הוגד לנו כי היהודים זוממים מזימות כלפי קדשי המוסלמים. רצוני שתבאר לוועדה, מהו יחס הדתי של היהודים בדבר בניין המקדש בירושלים.

הרב - את העניינים הקשורים עם ציפיית עם ישראל לגאולת הארץ, כפי שהובטח לנו ע"י נביאינו הקדושים, יש לחלק לשני סוגים: בסוג הראשון נכללים הדברים שבידי שמים. בדומה למעשי הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה בשעה שהוציא את אבותינו ממצרים. בעניינים אלה אין לבשר ודם כל שליטה.

מרימאן - האם יבוא יום זה של הגאולה אך ורק למען עם ישראל או שגם עמים אחרים ינהנו ממנו?

הרב - עיקר העיקרים הוא, שהישועה אשר תבוא בידי משיח צדקנו תביא ברכה ושלוה לעולם כולו ע"י גאולת העם העברי... אנחנו מאמינים כי המטרה העליונה של התחיה היא אחרית הימים שאז יבנה בית המקדש, אשר יהיה בית שלום לכל העמים.

האסור להכנס למקום המקדש

מרימאן - האם מותר לעם העברי לעשות בפועל ממש איזה מעשה גשמי לשם בנין הבית?

הרב - לפי מצוות התורה אסור לנו, עד היום ההוא, אפילו להכנס למקום המקדש. בימי חג ומועד אני נוהג לפרסם אזהרות שלא יכנסו חס וחלילה למקום הקדוש ההוא, מפני שאין אנו ראוים לכך עד שיבוא הגואל ואז יהיה זה מעשה הקב"ה בעצמו מבלי שנעשה אנו מצדנו כלום...

חובתנו המעשית בבנין הארץ

מרימאן - ומה בדבר הסוג השני?

הרב - בנוגע לסוג השני של הגאולה - צו הוא לעולמים, כי עם ישראל יהיה קשור תמיד עם הארץ הקדושה הזאת. חובתנו להתאמץ, עד כמה שהדבר ביכולתנו. לבנות את הארץ הקדושה הזאת, ולישב את שממותיה בצדק וביזר. חובתנו לעזור לארץ הקדושה אשר ממנה יצאה האמת למין האנושי כולו להיות למרכז תרבות ולמקור של תפארת. עלינו לעשות כל מה שנוכל להגשים את

מגד ירחים

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב" הרב קוק 9 ת.ד. 31098, י-9131002 טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908 בשיתוף המשרד לשרותי דת beitharavkook@gmail.com http://www.beit-harav.org. ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: ש. יוסטמן